

Sønderballe Tidende

1. årgang nummer 2 den 27. juni 2008

På Genforeningsdagen eller Valdemarsdagen den 15. juni, dagen hvor Dannebrog faldt ned fra himlen i Estland for 789 år siden, trodsede en lille terrængående skare fra Sønderballe regn og rusk for at tage med Sønderballe ejerlavs beboerforening til området omkring Tørning Mølle og Christiansdal.

De to steder midt i Sønderjyllands længste tunneldal gør ikke megen væsen af sig i dag, men har på hver sin måde haft stor betydning for historiens gang.

I middelalderen (slutningen af 1200 – tallet) lå her ved Tørning Mølle en af Sønderjyllands vigtigste borge, Tørninghus. Middelalderen var i militærisk henseende borgenes tid. Den der beherskede borgene, havde også magten over landet. Tørninghus kontrollerede omegnens veje, og dermed den nord – sydgående trafik op og ned gennem landsdelen.

Tørninghus' navn dukker tit op i middelalderens papirer, hvilket vidner om stedets store betydning. Desværre er Tørninghus som oftest knyttet sammen med begivenheder, der er til ugunst for en udvikling i dansk retning.

Med tiden mindskes borgenes strategiske betydning, Tørninghus forfalder, og den 9. marts 1597 brænder borgen ned til grunden. Kun lidt murrester er tilbage.

Tørning Mølle er sandsynligvis lige så gammel som borgen. Omegnens bønder havde møllepligt, hvilket betød, at deres korn skulle males på bestemte møller. Denne regel blev ophævet i 1854.

Overfor Tørning Mølle ligger Herredsfoged Holms Hus (Tørning Kro) fra slutningen af 1600 - tallet. Efter sin død i 1779 gik herredsfoged Holm igen, men det lykkedes efter flere forsøg at nedmane ham under en pæl i mølledammen.

Rokker man ved denne pæl, sukker det fra dybet "Tag bedre fat". Det var, hvad herredsfoged Holm ustandselig krævede af sine arbejdspligtige bønder.

Det siges, at "industriens vugge stod ved Christiansdal". Da industrialiseringen tager sin begyndelse i 1700 – tallet, sker det steder, hvor foretagsomme personer har øje for at udnytte vandkraften til andet end mølledrift.

I 1772 oprettes blikpladefabrikken "Godthåb" her i Christiansdal med 6 store vandhjul, der driver de hamre, som indgår i produktionen. Varer transporteres til og fra Haderslev i pramme, således fragtes jernmalmen hertil fra Norge.

Al begyndelse er svær, og efter 5 år går fabrikken konkurs. Fra 1780 bliver der etableret en blegeanstalt til blegning af tekstiler, væveri og stampemølle til efterbehandling af uld.

70 år senere overtager en fabrikant Weber stedet for at starte en produktion af spejlglas, alm. glas og soda til sæbe. Der anlægges også et teglværk. Efterhånden beskæftiges 200 personer i virksomheden i Christiansdal.

I 1870 fornyes hele fabriksanlægget med henblik på fremstilling af træcellulose. Vandkraften suppleres med 3 dampmaskiner, og for at kunne arbejde i døgndrift anlægges et gasværk, og rundt på virksomheden opsættes gaslamper.

En brand i 1907 lægger fabrikken øde. 4 år senere etablerer et privat selskab et elværk med en turbine, der det første år producerer strøm svarende til halvdelen af elforbruget i Haderslev.

Nogle år senere installeres endnu en turbine; - i begyndelsen af 1960'erne er elværket ikke længere rentabelt og lukkes. Stedet overtages af Haderslev Statsskovdistrikt i 1965.

Efter en gennemgribende restaurering genoptages elproduktionen i januar 1976. Årlig elproduktion ca. 210.000 kWh.

Se billeder fra turen under "Kalender"

tti